

ВИДИ ПОЛІКODOВИХ ТЕКСТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЧИТАННЮ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

У процесі навчання англійській мові слід враховувати вікові, інтелектуальні особливості студентів та їх мотивацію до вивчення іноземної мови. Для студентів першого курсу характерними є аналітичне мислення, здібність і схильність до абстрактного мислення, узагальнення і систематизації інформації, що сприймається в курсі вивчення мови, бажання продемонструвати свої здібності, обізнаність, зацікавленість у навчанні. Слід зазначити, що читанню в непрофільному вищому закладі освіти приділяється основна увага тому, що саме читання може знайти найбільш широке застосування в майбутній професійній діяльності студента.

Доцільно звернути увагу на те, що навчання читанню майбутніх лікарів вважається навчанням читанню на старшому етапі навчання іноземній мові. Іншими словами, - це зріле читання, яке передбачає уміння студентів здобувати інформацію з нового тексту. Зріле читання ґрунтується на раніше сформованих навичках та елементарних умінях. Звичайно, воно є самостійним читанням про себе.

У практиці навчання іноземній мові розрізняють наступні види зрілого читання:

- 1) читання з метою здобування повної інформації з тексту, або ґрунтовне;
- 2) читання з охопленням основного змісту тексту, або ознайомлююче [4, с. 77].

Першочергово слід зазначити, що навчання читанню майбутніх лікарів потребує вдосконалення техніки читання, важливою характеристикою якої є швидкість. Прискорення

темпу повинне стимулюватись з самого початку навчання читанням, а вдосконалюватись саме на старшому ступені.

Процес читання передбачає не лише сприймання змісту текстів, він завжди пов'язаний з якимсь позамовним завданням і визначається як дія з текстом, спрямована на розв'язання комунікативного завдання. Задача для організації читання формується на основі навчально-мовленнєвої ситуації. Предметом у даному випадку є зміст тексту, який розкривається насамперед за допомогою заголовку. Таку саму функцію в книжці виконує зміст, предметний покажчик тощо. На цій основі потенційний читач формує своє особисте ставлення до тексту і, якщо воно позитивне, приймає рішення про доцільність читання.

Окрім того, для організації ознайомлюючого читання у процесі навчання читання майбутніх лікарів викладач повинен мати свій фонд матеріалів. Тексти можна добирати з різних джерел (старі підручники, газети іноземними мовами, окремі книжки для читання). Водночас до них можна запропонувати і комунікативні завдання, а на звороті подати мовну підтримку. Виготовлена таким чином картка міститиме всі компоненти ситуації. Ознайомлюче читання можна пропонувати і в якості домашнього завдання. У цьому випадку задача формується на занятті, розв'язується письмово вдома і перевіряється на наступному занятті.

Активне ставлення студента до тексту формується здебільшого не саме по собі, а відбувається за допомогою відповідних комунікативних завдань. Кожне із них передбачає виконання якоїсь дії на основі прочитаного тексту. Наприклад: З'ясуйте, чи правильним є таке твердження (дається твердження); знайдіть у тексті підтвердження... (певної думки, факту, події тощо); знайдіть речення (абзац), яке передає основний зміст тексту; висловіть своє ставлення до описаної в тексті події (героя, факту); з'ясуйте, як ставиться автор до події (героя, факту тощо) [7, с.28].

Відповідно, домашнє читання, яке також має застосування у процесі навчання читання майбутніх лікарів, передбачає додаткове читання студентами незнайомих нескладних текстів з метою одержання інформації. За своєю природою воно є ознайомлюючим. Таке читання повинне бути індивідуалізованим. Добираючи тексти за рівнем ускладнення, регулюючи норми читання, а також форми контролю, викладач може організувати цю роботу відповідно до реальних можливостей кожного студента.

Питання добору матеріалів – однаковий текст для всіх чи різні тексти для кожного учня – має в даному випадку важливе значення. Викладач визначає норму читання і дні перевірки. Виконання завдань у такому випадку доцільно перевіряти за допомогою контрольної роботи. Наприклад: «Перегляньте ще раз прочитаний вами текст і...» (далі одне із завдань, які застосовуються в задачах для організації читання).

У випадку, якщо студенти читають різні тексти, прийом домашнього читання може бути виключно індивідуальним, переважно усним. У цьому випадку відповідно до індивідуальних можливостей добирається текст, встановлюється норма читання і застосовується відповідний спосіб контролю. Його можна здійснювати частково в кінці кожного заняття, коли решта студентів зайнята виконанням письмового завдання.

Домашнє читання можна організувати і в якості комбінованого, коли більшість студентів читає один текст з книжки для читання, а окремі з них готують його з інших джерел, спеціально для цього підібраних. Для утримання і подальшого розвитку набутих умінь і навичок домашнє читання повинне бути щоденним, тому потрібно орієнтувати на це студентів.

Здійснюючи визначені програмою і конкретизовані цілі навчання читання, викладач повинен враховувати принцип професійно-пізнавальної спрямованості, принцип автентичності, принцип комунікативності та принцип наочності. Принцип професійно-пізнавальної спрямованості навчання може та повинен бути одним з головних. Він поглиблює розуміння процесу неперервної професійної освіти, ширше відображає професійне становлення особистості.

Професійно-пізнавальна спрямованість у процесі вивчення студентами іноземної мови головним чином визначається як діяльність, у якій виражаються професійні інтереси через

пізнавальні потреби та пізнавальну активність особистості. Паралельно зі здобуттям студентами-медиками такого рівня комунікативної компетенції, яка б дозволяла користуватися іноземною мовою в певній галузі професійної діяльності, відбувається процес формування стійких пізнавальних мотивів, інтересів, методики організації пізнавальної діяльності, яка конче необхідна медичним фахівцям в подальшому житті.

У читанні професійно орієнтованих текстів вагоме значення має опанування анатомічною, клінічною та фармацевтичною термінологією іноземної мови, володіння якою є важливим компонентом професійно спрямованої іншомовної комунікативної компетенції фахівця медичної галузі, а також збагачення студентів-медиків загальнонавчальною лексикою як основи для плідної інтерактивної мовленнєвої діяльності.

Зміст принципу автентичності полягає у відборі автентичного текстового матеріалу професійного спрямування та організації роботи з ним. Деякі дослідники зазначають, що автентичну літературу зі спеціальності можна використовувати лише на старших курсах, а на молодших варто обмежитися текстами, присвяченим окремим питанням, що стосуються спеціальності. На нашу думку, незважаючи на те, що такі параметри текстів як «актуальний – неактуальний», «цікавий – нецікавий» виступають важливими для відбору текстів для читання, однак найголовнішим параметром є відбір на основі властивостей та якості професійно орієнтованого тексту: обумовленість його системних властивостей понятійно-предметною логікою спеціальності та визначення якості тексту його змістовною та мовною доступністю для розуміння адресатом.

Використання автентичних текстів допоможе студентам-медикам оперувати основними термінами медичного профілю, а їх тематика посилить мотиваційну готовність до їх читання та потребу в отриманні інформації. Від тематики та змісту відібраного автентичного матеріалу залежатиме те, наскільки ефективно викладач зможе організувати навчальну діяльність на занятті, створити ситуації для пошуку та аналізу визначеної інформації. Сучасні лінгвісти велику увагу приділяють дослідженню текстів різного спрямування та побудови. Однак, на наше переконання, в сучасному візуалізованому та динамічному суспільстві найбільш актуальним є вивчення текстів, у яких прагматична спрямованість залежить від поєднання вербальної та невербальної інформації (креолізовані малоформатні тексти).

Зазвичай у полікодових або, іншими словами, креолізованих текстах використовуються наступні види образотворчої інформації: фотографія, картинка, карикатура, схема, таблиця, графік тощо. При цьому вибір того чи іншого засобу залежить від багатьох характеристик (інтенція автора; жанр матеріалу; фактор адресата: соціальний статус, рівень освіти, вік, гендер тощо; сфера функціонування креолізованих текстів тощо) [1, с.72].

Креолізованим є текст, фактура якого складається з двох негомогенних частин – вербальної та невербальної. Креолізовані тексти вирізняються своєю негомогенністю – поєднанням вербальної та невербальної частин, семантично, структурно та прагматично пов'язаних між собою. Комбінація тексту малої форми з піктографічним зображенням є характерною рисою сучасного етапу розвитку суспільства. Особливо важливим таке поєднання різних семіотичних кодів є у книжках для дітей. Такі тексти, фактура яких складається з двох негомогенних частин (вербальної та невербальної), науковці називають креолізованими (Ю. Сорокін, Є. Тарасов, М. Ворошилова), гетерогенними або полікодовими (О. Сонін), полікодовими (Л. Большіянова), ізовербальним комплексом (А. Бернацька). Нині не існує єдиного рішення щодо терміна на позначення тексту, який складається з вербальних і невербальних компонентів, які візуально, структурно та семантично нероздільні.

Креолізований текст визначають як ілюстрований текст, в якому вербально виражена інформація сполучається із зображенням; вербальні й зображувальні компоненти утворюють візуальне, структурне, змістове і функціональне ціле, яке забезпечує комплексний, прагматичний вплив на адресата [7, с.180].

Наявність негомогенних частин у структурі тексту є одним із способів комунікативної напруги й у текстовому, і в затекстовому просторі, тобто в просторі того, хто сприймає цей текст. Ці дві частини креолізованого тексту, складного семіотично, мають різну

функціональну спрямованість: можна припустити, що обидві вони є нерівноправними залежно від завдань, які виконує текст, від його приналежності до тієї або іншої комунікативної сфери, від комунікативних навичок та умінь комунікаторів.

Метою навчання читанню майбутніх лікарів є досягнення рівня зрілого читання, яке забезпечує достатнє розуміння змістовної інформації в писемних джерелах. Зріле професійно орієнтоване читання англійською мовою визнається важливим тому, що володіння саме цим видом мовленнєвої діяльності входить до інтересів майбутнього фахівця, оскільки іншомовне читання є основним засобом отримання інформації з метою її подальшого використання у професійній діяльності.

Основні цілі, які ми ставимо у процесі навчання читанню майбутніх лікарів: формування лексично-граматичних навичок читання, засвоєння студентами словникового запасу, оволодіння потенційним словником, оскільки зріле читання має на меті осмислення всієї інформації, яку містить запропонований для читання текст. Наступне завдання, яке входить до загальної мети навчання читанню на першому курсі непрофільного вищого закладу освіти, є формування навичок і вмінь, необхідних для вилучення смислової інформації з тексту.

І, нарешті, кінцевою метою навчання читанню є формування навичок і вмінь читання з різною глибиною розуміння прочитаного залежно від мети, що стоїть перед читачем. Відомо, що за ознакою глибини розуміння читання поділяють на проглядове, ознайомлююче і вивчаюче. Студентам необхідно оволодіти всіма трьома видами читання, але при цьому провідне місце займає ознайомлююче читання. Цей вид читання передбачає самостійне читання незнайомого тексту з охопленням основного змісту.

Формування навичок і вмінь читання включає декілька етапів. Спочатку на матеріалі підібраних текстів студентами засвоюються певні лексичні одиниці і граматичні конструкції, оскільки володіння цим матеріалом є необхідним для розуміння прочитаного. Потім студенти працюють уже не на рівні речень і фраз, а на рівні абзацу, тексту, знаходять нову інформацію, ділять текст на смислові частини, дають їм заголовки. На фінальному етапі використовуються абсолютно невідомі тексти. Обов'язково пропонуються завдання, що потребують встановити, у яких реченнях передається головна думка (ідея) абзаців і текстів в цілому, в яких реченнях автор висловлює своє ставлення до проблеми, як оцінюється в тексті той чи інший факт тощо. Робота завершується складанням плану тексту і скороченням його до 5 – 7 речень для передачі основного змісту. Таким чином відпрацьовуються дії з вилучення одиниць смислової інформації, інтерпретації прочитаного, скорочення тексту.

У процесі навчання читанню значна увага приділяється формуванню вмінь уникати мовних труднощів. Так, наприклад, з тексту виділяються речення, зміст яких можна зрозуміти без розуміння деяких слів. Студентам варто запропонувати передати рідною мовою зміст цих речень, не звертаючи уваги на невідомі лексичні одиниці, якщо зміст прочитаного зрозумілий і без них, оскільки читання, що має на меті загальне розуміння прочитаного, передбачає вилучення найбільш суттєвої інформації, при цьому незнайомі слова, якщо вони не заважають зрозуміти основне, ігноруються.

Ознайомлююче читання, спрямоване на розуміння основної інформації тексту, супроводжується викладом цієї інформації і доповненням її в залежності від знань і ерудиції студентів. Саме тому в першому триместрі здебільшого пропонуються загальноосвітні тексти і тексти з профорієнтацією. Це є певним засобом підготовки до наступного читання спеціальних матеріалів (текстів, статей) з метою вилучення з них інформації, необхідної для використання у виробничій або науковій діяльності.

При цьому студенти отримують наступні завдання: продивіться текст і визначте, про що в ньому йде мова; що вам відомо з даної проблеми. Для того, щоб вилучити основні одиниці смислової інформації, ми вважаємо за доцільне використати таке завдання: знайдіть у тексті речення, які передають його основний зміст, складіть з них резюме прочитаного.

Важливим методичним засобом у практиці читання є проблемні завдання. Такі завдання передбачають творчу діяльність студентів, наприклад: прочитайте текст і скажіть, в чому полягає актуальність і важливість подій, про які йде мова; доповніть викладені в тексті факти.

Кожне таке завдання має особистісну спрямованість. Від студента вимагається висловити свою особисту думку, погляд, передати іноземною мовою своє знання про навколишній світ, поділитися з товаришами інформацією, яка їм невідома тощо. У цьому процесі відображаються особистісні якості студента. Адже відомо, що звертання до особистості студента робить виконання завдань для нього певною мірою особистісно важливими. Таким чином, виникає внутрішній мотив для побудови самостійних висловлювань, які не нав'язані зовні.

Внутрішня мотивація студентів поступово поширюється на увесь процес вивчення іноземної мови. Коли вони переконуються в тому, що іноземна мова, в даному випадку англійська, є реальним засобом спілкування, за допомогою якого студент може виразити себе як особистість, вони починають з розумінням ставитися до всіх етапів навчання, в результаті чого зростає їх активність.

Загалом полікодовий або креолізований текст визначають як ілюстрований текст, в якому вербально виражена інформація сполучається із зображенням; вербальні й зображувальні компоненти утворюють візуальне, структурне, змістове і функціональне ціле, яке забезпечує комплексний, прагматичний вплив на адресата.

Як зазначалось раніше, ефект від використання полікодових текстів у процесі навчання читанню майбутніх лікарів певною мірою споріднений з результатом дотримання принципу наочності, в результаті чого відбувається збагачення і розширення безпосереднього чуттєвого досвіду студентів, розвиток спостережливості, пізнання конкретних властивостей предметів під час практичної діяльності, створення умов для переходу до абстрактного мислення, опори для самостійного навчання і систематизації навчального матеріалу.

Під час навчання читанню майбутніх лікарів можливе застосування різноманітних за тематикою, лексичною структурою і складом графічних засобів полікодових текстів. Водночас поєднання різноманітних полікодових текстів головним чином стимулює пізнавальний інтерес студентів, усуває одноманітність навчального процесу загалом і процесу навчання читання зокрема, а також дає змогу студентам переключитись з одного виду навчальної діяльності на інший (з читання на оцінювання та сприйняття графічного матеріалу).

У свою чергу, графічні засоби, у полікодових текстах, виконують певні функції. Зокрема, вони сприяють більш повній і точній передачі думки, слугують основним доказом на словесному доказі, а також ілюструють різного роду залежності і співвідношення, які важко уявити в словесному описі.

Використання полікодових текстів під час навчання читанню майбутніх лікарів варто поєднувати з тестовими завданнями, які базуються на змісті прочитаного тексту. Окрім того, можуть бути використані елементи проблемного навчання, які розвивають уміння читання літератури за фахом як базового компонента інформаційної діяльності, відкривають можливості використання іноземної мови для вирішення професійних задач.

Література:

1. Анисимова Е.Е. Паралингвистика и текст (к проблеме креолизованных и гибридных текстов)// Вопросы языкознания. – 1992. – № 1. – с. 71 – 78.
2. Арнольд И.В. Графические стилистические средства// Иностранные языки в школе. – 1973. - № 3. – с. 13 – 20.
3. Ботшиянова Л.М. Внешняя организация газетного текста поликодового характера// Типы коммуникации и содержательный аспект языка. – Сборник научных трудов. – М.: ИЯ, 1987. – С. 167 – 172.
4. Караванский А.П. Методика преподавания иностранного языка в школе. – М.: Наука, 1995. – 326 с.
5. Колкер Я. М. Практическая методика обучения иностранному языку: Учебное пособие. – М.: Академия, 2004. – 264 с.
6. Коньшева А.В. Современные методы обучения английскому языку. – Мн.: Тетра Системс, 2003. – 175 с.
7. Сорокин Ю. А., Тарасов Е. Ф. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция// Оптимизация речевого воздействия. – М., 1990. – С. 180 –181.
8. Brenster E. Vocationally Oriented Language Learning: problems, possibilities, perspectives. – OUP, 1994. – 273 p.
9. Shulevitz U. Writing with pictures. How to write and illustrate children's books. Watson-Guption Publications. New York. 1997. – 271 p.

У даній статті висвітлено питання типів полікодових текстів у процесі навчання читанню майбутніх лікарів. Достатньо уваги приділяється факторам впливу інтеграції невербальних повідомлень і символів у текст.

Ключові слова: *текст, полікодовий текст, інтеграція, види читання.*

В этой статье раскрываются вопросы типов поликодовых текстов в процессе учения чтению будущих докторов. Достаточное внимания уделяется факторам влияния интеграции невербальных сообщений и символам в тексте.

Ключевые слова: *текст, поликодовый текст, интеграция, виды чтения.*

In this article is shown the types of polycode messages in process of teaching of reading of the future doctors. Much attention is paid to the factors influencing the means of integration of non-verbal messages and symbols into a text.

Key words: *text, polycode message, integration, types of reading.*